

УДК 323.23

Гон М. М.

д. політ. н., професор,
завідувач кафедри політичних наук
Рівненського державного
гуманітарного університету;

Івчик Н. С.

к.і.н., доцент кафедри політичних наук
Рівненського державного
гуманітарного університету

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТИ УКРАЇНИ Й ПОЛЬЩІ ЩОДО ЖЕРТВ ГОЛОКОСТУ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано питання використання Голокосту в політиці пам'яті України й Польщі. Зокрема, розкрито їх комеморативні практики, проблему дослідження геноциду євреїв Інститутами національної пам'яті двох держав, питання зведення ними місць пам'ятей, створення музеїв історії євреїв та Голокосту зокрема, а також порівняно використання пам'яті про нього в топонімічному маркуванні простору міст. На думку авторів, Республіка Польща більш послідовна в реалізації тієї моделі політики пам'яті, що постає як сукупність пам'ятей різних націй, що підтверджується значним включенням в неї Голокосту.

Ключові слова: Україна, Польща, політика пам'яті, Голокост, геноцид, євреї.

Немає будь-якого сенсу дискутувати значимість проблеми політики пам'яті. Адже в найпростішому трактуванні – вона є тією моделлю інтерпретації колективного минулого, яке має об'єднувати громадян однієї держави. Це завдання, зрозуміло, непросте. Адже а багатьох випадках цьому перешкоджає як розкол «своїх» за політичними цінностями, трактування тих чи інших подій минулого, так і за лінією того соціального розмежування, яке взаємовіддаляє Інших за критеріями

віросповідання й національності. Останній з названих нами колективних маркерів самості є, в контексті проблеми політики пам'яті, особливо значимим. Адже міжетнічна взаємодія в поліетнічних країнах часто-густо має конфліктний характер. А відтак колективна пам'ять мусить стати тим «вмістилищем», яке конструюватиметься на компромісній моделі минувшини; тим спільним її баченням, яке даватиме право на існування в ній минулого як «своїх», так і Інших, всіх, хто є громадянами однієї держави. Принаймні, саме таку модель політики пам'яті ми трактуємо етноплюральною.

Спеціалісти, котрі досліджують колективну пам'ять, одностайні в тому, що визначальну роль в її формуванні відіграє держава. Адже саме вона володіє можливістю визначати ті чи інші «індикатори спільності», ретранслювати їх засобами ЗМІ, шкільних / вузівських програм і підручників, експозиціями музеїв (котрі «сакралізують» офіційні оцінки конкретних подій), ініціювання й реалізації комеморативних практик тощо. З цього приводу Б. Шацька зауважує, що саме держава володіє правом «вирішувати, які річниці слід святкувати і кому ставити пам'ятники, а також, чиї парсуни мають фігурувати на банкнотах і поштових марках, та під чиїм патронатом перебуватимуть вулиці та майдани» [22, с. 59].

На сьогодні проблема колективної пам'яті – давній предмет студій зарубіжних вчених. Як свідчення цього варто назвати, наприклад, праці П. Коннертона [6], А. Ассман [1] чи Ж. Мінка [9]. Водночас різні аспекти проблеми пам'яті привертають все більшу увагу й вітчизняних дослідників: наприклад, розвідки О. Салата [16], особливо ж – А. Подольського [11–13] та А. Портнова [14].

Констатуючи зростання уваги вітчизняних науковців до названих проблем, водночас зауважимо: порівняння політики пам'яті України й Польщі щодо жертв Голокосту є на сьогодні ними нереалізованим. Це визначає завдання нашої розвідки та її наукову актуальність. Враховуючи ж стан наукової розробки проблеми, яка є предметом нашої статті, визначаємо своїм завданням проаналізувати питання особливостей використання Голокосту в політиці пам'яті України та Республіки Польща, з'ясувати варіативність заходів і практик, що здійснюються ними задля включення подій геноциду євреїв у колективну пам'ять громадян двох держав.

Спроба проаналізувати й порівняти політику пам'яті України й Польщі спонукає передусім обумовити контрастну «стартову різницю», яку вбачаємо в етнодемографічному складі двох держав. Адже в сучасній Польщі (населення якої складає 39 млн. чол.) проживає лише близько 10 тис. євреїв. Де-факто цю країну можна трактувати мононаціональною (згідно даних 2011 р., поляками вважали себе 92 % громадян Польської Республіки). Тим часом Україна – інший етнополітичний організм: згідно даних всеукраїнського перепису населення 2001 р. національні меншини в ній складають приблизно 22 % [7, с. 132]. 3-поміж них – 103 тис. євреїв. Вони становлять 0,5 % загалу громадян України [5, с. 328].

Водночас поміж Україною й Польщею є помітна спільність: українці в першій і, відповідно, поляки в другій після краху соціалістичного табору й здобуття ними політичного суверенітету є основними генераторами державотворення. А отже, маємо право стверджувати, що визначення моделі політики пам'яті двох держав відображає передусім національні пріоритети їх титульних націй.

Ще одна спільність поміж двома державами, етнополітику¹ яких ми досліджуємо, – фактична неможливість вивчення й правдивого висвітлення істориками єврейського питання часів Другої світової війни до кінця 1980-х – початку 1990-х рр. Факт ретушування проблеми Голокосту, його фактичного замовчування в УРСР і Польській Народній Республіці чітко простежується, напр., у системі тодішньої освіти. В той час як у СРСР, а отже – й радянській Україні жертвами нацизму були «радянські люди», у ПНР, незважаючи на те, що євреї склали половину серед загиблих у час війни, – передусім поляки [2].

Ведучи мову про пам'яттєву політику двох держав передусім звернемо увагу на здійснення ними перформенсу. В даному випадку маємо підстави констатувати певну тотожність комеморативних практик: адже як Україна, так і Польща проводять відповідні заходи з нагоди Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту, вшановують пам'ять його жертв. Водночас у даному ракурсі порівняння не можна не згадати про відзначення Польщею в серпні 1995 р. 50-річчя з часу ліквідації

1 На нашу думку, політику пам'яті держави правомірно трактувати важливим складовим компонентом її етнополітики.

гетто в Лодзі чи проведення цією державою окремих заходів, які демонструють визнання її титульної нацією факту здійснення поляками злочину супроти жертв у час геноциду. Йдеться про жалобні церемонії, які, починаючи з 2001 р., проводяться в Єдвабне [8] – містечку, де частина місцевих мешканців 10 липня 1941 р. спалила живцем кількасот тамтешніх євреїв.

Наразі таких заходів Україна не проводить. Зазвичай, окрім промов того чи іншого Президента нашої держави з приводу Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту, комеморативні практики за їх участю обмежуються покладанням квітів у Бабиному Яру. Тим часом скорботні річниці ліквідації гетто, якими була всяя значна частина України, зазвичай оминається увагою місцевої влади.

Тема Голокосту – одна з тих, котра суттєво відрізняє роботу Інститутів національної пам'яті двох держав. Так, на відміну від Українського інституту національної пам'яті (УІНП), польський не сповідує засад етнічної історії, не відсторонюється від вивчення геноциду євреїв. Промовисте свідчення цьому – розслідування, яке розпочав польський Інститут національної пам'яті (ПІНП) після сенсаційного виступу історика Я. Т. Гросса з приводу подій у Єдвабне [15]. Згодом Інститутом видано два томи матеріалів джерел і досліджень, які розкрили різні факти в цьому містечку – події, котрі після виходу книги Я. Т. Гросса «Сусіди» викликали не тільки психологічний шок у польському суспільстві, але й гостру, довготривалу полеміку в ньому². Зауважимо, що ПІНП досліджував поведінку поляків літа 1941 р. не тільки в Єдвабне, а й в інших містечках, де відбулися спалахи етнічного насильства (зокрема, в Граєві та Радзільовє) [24, s. 9].

Аналогічної роботи Український інститут національної пам'яті не здійснює. Чи не головним вектором його діяльності стало створення музею Голодомору в Києві, а також «продукування» ініціатив щодо перейменування вулиць, демонтажу пам'ятників тих, хто причетний до злочинів радянського режиму [14]. Тим часом питання Голокосту де-факто опинилося поза сферою його уваги. Ймовірно, це пояснюється неоднозначністю українсько-єврейських взаємин часів Другої

2 У 2001 р., під час візиту голови Польського інституту національної пам'яті до США, він попросив вибачення за події в Єдвабне в тамтешньої єврейської громадськості.

світової війни, сповіданням УІНП етнічної концепції історії та принципів формування колективної пам'яті. Водночас, задля відтворення відмінностей поміж роботою тих інститутів двох держав, які покликані сприяти формуванню колективної пам'яті їхніх громадян, наведемо промовисті слова голови ПІНП, представника польської ліберальної інтелігенції Л. Кереса, який, беручи участь у полеміці з приводу подій у Єдвабне, заявив: «Я вважаю, що ІНП має бути також інститутом національної пам'яті про ті сторінки історії, які не роблять нам честі» [14].

Польський інститут національної пам'яті здійснює науково-пошукову роботу з питань геноциду євреїв не тільки самостійно, а й взаємодіючи з громадськими організаціями, вітчизняними та іноземними інституціями. Так, «Покажчик страчених і репресованих гітлерівцями поляків за допомогу євреям» підготовлено в співпраці з Головною дирекцією державних архівів Польщі, музеєм Аушвіц-Біркенау та Інститутом Яд Вашем (Ізраїль) [21]. Наразі про таку співпрацю УІНП з неурядовими організаціями «Український центр вивчення історії Голокосту» та «Ткума», які спеціалізуються на вивченні геноциду євреїв (а водночас – популяризують засади толерантності), не йдеться.

Важливий аспект проблеми, яку вивчаємо, – питання включеності проблематики Голокосту в дослідження вчених (адже вони – одні із важливих суб'єктів формування колективної пам'яті). Йдеться передусім про часткове ігнорування цієї темою тими, хто де-факто формує офіційну українську історіографію. Так, окремі вітчизняні (наприклад, А. Подольський [13, с. 49–50]) та зарубіжні (скажімо, І.-П. Химка [20]) вчені вже неодноразово озвучували критику grosбуху з політичної історії України ХХ – початку ХХІ століть: у книзі, що написана працівниками двох інститутів Національної академії наук України, Голокост не відображено. Тим часом польська історична наука послідовно досліджує геноцид євреїв. Появу монографій з окремих тем, як то книг С. Зглічинського (одна з них має назву «Як поляки допомагали вбивати євреїв») [26, с. 74–90; 27], важко увити в сучасній Україні.

Українську та польську політику пам'ятей відрізняє ракурс спорудження місць пам'ятей. Так, у Республіці Польща зведені пам'ятники учасникам тих повстань, що відбулися в гетто. Поруч з тим, який побудований у Варшаві і є місцем проведення відповідних заходів у столиці країни, інший споруджено в Білостоці – місті, де відбулося друге за

масштабом повстання євреїв проти окупантів після Варшавського [8]. На жаль, такої практики немає в Україні. На місцях розташування гетто державою не встановлюються меморіальні дошки. Здебільшого вони відсутні навіть там, де бранці гетто спромоглися підняти повстання або ж перебувають у занедбаному стані.

В інтерпретації А. Подольського відповідь на причини такого статус-кво криються в тому, що «...у держави і суспільства в цілому немає розуміння того, що Голокост – це частина загальної історії України, тобто своєї власної історії» [12]. Більше того, ведучи мову про те, що місця пам'яті жертв Катастрофи в Україні облаштовуються лише завдяки діяльності єврейських общин, громадських організацій та приватних осіб, директор Українського центру вивчення історії Голокосту стверджує: «Але немає гарантій протекції чи захисту цих меморіальних місць з боку державної влади» [12].

Порівнюючи питання (не)використання Голокосту в здійснюваній політиці пам'яті двома державами не можна оминати проблеми створення ними тих музеїв, котрі висвітлюють історію євреїв³ чи безпосередньо присвячені їх геноциду. Завдяки ним, як стверджують теоретики проблеми, вона переказує пам'ять про минуле в зручній для неї версії або ж увіковічує ті події, котрі трактуються як надзвичайно важливі [22, с. 59].

Очевидним є й те, що музеї є одним із значимих інструментів реалізації політики пам'яті. З цього приводу А. Зембінська-Вітек стверджує: репрезентоване в них минуле не стільки є правдивою оповіддю про нього, скільки тією концепцією, яка легітимізує домінуючі в країні соціальні та політичні норми [25, с. 157].

Ведучи мову про постання в Україні та Польщі музеїв Голокосту чи музеїв історії євреїв передусім констатуємо суттєву відмінність у питанні фінансування державою тих інституцій, котрі повинні сприяти збереженню пам'яті про злочин нацистів у польській та українській колективній пам'яті. Яскраве свідчення цьому – процес побудови музею «Пам'яті єврейського народу та Голокосту в Україні», який не так давно

3 Згідно поширеного на Заході підходу, історичні дослідження з питань Катастрофи, як і музейні експозиції, повинні висвітлювати не тільки події геноциду, а й історії євреїв – у такому випадку жертвами постають не абстрактні люди, а безпосередні носії / творці культурних цінностей тощо.

відкрито в Дніпропетровську та Музею історії євреїв Польщі. Перший постав без участі Української держави. «Створення Музею, – стверджує його директор І. Щупак, – стало можливим завдяки діяльності Дніпропетровської єврейської громади..., потужній організаційній та фінансовій підтримці лідерів громади – Геннадія Боголюбова та Ігоря Коломойського, а також роботі співробітників «Ткуми» за сприяння «Джойнту» та інших єврейських організацій» [10, с. 3].

Тим часом хоч ідея створення Музею історії євреїв Польщі належала неурядовій організації – Асоціації Єврейського історичного інституту, вона здобула підтримку польського уряду. В 2005 р. Асоціація уклала договір з Міністерством культури й національного відродження Польщі та міською владою Варшави. В 2009 р. останнє виділило на будівництво Музею 200 млн. злотих [17].

Ми не володіємо достеменною статистикою кількості тих музеїв Польщі, котрі присвячені історії євреїв чи їх геноциду. Проте промовистим є відкриття в Кракові Музею фабрики Шиндлера [21]. Враховуючи резонанс, який викликав у Європі художній фільм «Список Шиндлера», значимість відкриття названого музею немає потреб особливо коментувати.

Діяльність музеїв як соціальних агентів пам'яті реалізовується по-різному. Це не тільки розроблені ними стаціонарні чи пересувні експозиції й виставки. Це – їхня участь у науковій роботі, ініціювання тих чи інших заходів, які мають за мету пропагування в суспільстві історичних уроків діяльності тих, хто суттєво прилучився до захисту скривджених. Так, напр., Музей історії Польщі спільно з Міністерством її закордонних справ ініціювали проголошення 2014 р. роком Яна Карського (рішення про це ухвалене сеймом Республіки Польща 6 грудня 2013 р.) – кур'єра Польської підпільної держави, який, будучи очевидцем Голокосту, в 1942–1943 рр. інформував про геноцид євреїв владу Великобританії та США, закликав їхніх лідерів здійснити заходи з метою запобігання його подальшому триванню [23]. Очевидно, що це гідний поваги приклад політики пам'яті тих різних суб'єктів, які формують її, зрозуміло, передусім держави.

Проголошений у Республіці Польща рік Я. Карського – яскрава ілюстрація реалізації тієї моделі політики пам'яті, яка консолідує суспільство. Адже він – етнічний поляк, котрий намагався зупинити зло-

чин супроти «чужих», які одночасно були «своїми» – співгромадянами Другої Речі Посполитої. Цей концепт – громадянська та територіальна ідентичність – бачиться нам тим наріжним каменем, котрий здатен виконувати консолідуючу функцію політики пам'яті. Адже вона має поєднувати в собі різні компоненти: біль і гордість всіх тих «своїх» і «чужих», які проживають (чи проживали) пліч-о-пліч.

Важливий ракурс політики пам'яті двох держав – топонімічне маркування простору міст. Власне йдеться про вшанування тих чи інших подій Голокосту в назвах вулиць міст чи містечок. Скажімо, серед майже 40 назв вулиць у м. Білосток, що пов'язані з Другою світовою війною, – вулиця героїв Гетто та вулиця Іцхака Мальмеда – одного з учасників збройного опору в ньому [8].

Це – промовисте свідчення такої політики держави, яка має за мету зберегти пам'ять про тих жертв Голокосту, котрі в умовах відсутності шансів на перемогу наважилися підняти повстання проти нацистського окупаційного режиму. Здається, прикладів такої політики в Україні фактично немає. Навіть імена Праведників народів світу – тих, хто безкорисно і на власний ризик рятував євреїв від загибелі, не використовуються в топонімічному маркуванні простору міст і містечок України.

В цьому контексті зауважимо те, що навіть меморіальні дошки тим, хто на власний страх і ризик насмівився протиставитися нацистській системі знищення євреїв у нашій Україні, – поодинокі. Як позитивний приклад пошанування тих, кого можна назвати моральними авторитетами нації, назвемо вшанування подвигу пароха Омеляна Ковча. Його пам'ять вшановано не тільки в Польщі – 2009 р. таблицю його пам'яті відкрито в Майданеку (де він помер 25 березня 1944 р.), – а й пошановано в Україні: Єврейська Рада України присвоїла отцю Омеляну Ковчу звання «Праведник України», а 24 травня 2014 р. його ім'ям названо одну з вулиць Львова. Дещо раніше пам'ятник священику, який був беатифікований Папою Йоаном Павлом II, відкрито в містечку Перемишляни [19], де з 1922 р. він був парохом.

І все ж, домінуючою тенденцією в контексті візуалізації пам'яті про Голокост є мінімальне використання Україною морально-етичного й політичного капіталу, які криють у собі діяння Праведників народів світу. Окремі західні вчені з цього приводу зазначають: недостатня поінформованість про український контекст Голокосту призводить не

тільки до уникнення обговорення складних сюжетів міжнаціональних взаємин тих років, але й до невикористання численних прикладів того, як сміливці-українці рятували євреїв [12].

3-поміж нетипових для України форм пошанування пам'яті суб'єктів Голокосту, які використані Польською державою, – карбування монет. Одні з них закарбовують у суспільстві пам'ять про подвиг Праведників народів світу [3], інші – про безневинних жертв геноциду: в 2004 та 2009 рр. викарбовано ювілейні монети (номіналом відповідно 20 і 2 злотих) у пам'ять про події в гетто Лодзі.

Наостанок проаналізуємо загальну оцінку політики пам'яті двох держав сучасними вченими. Передусім наведемо позицію А. Портного – одного з небагатьох вітчизняних учених, котрий послідовно звертається до цієї проблеми і який у вересні 2011 р. стверджував: Голокост не став складовим компонентом історичної пам'яті українців [18]. Промовистими є й судження А. Подольського: «Українська політика в царині пам'яті про Голокост (чи відсутність такої політики) затушовує те, що його жертвами були саме євреї» [12].

На нашу думку, політику пам'яті України в питанні Голокосту не можна оцінити однозначно. Держава, з одного боку, підтримує зведення пам'ятних знаків на місцях масових страт євреїв, з іншого – самоусувається від фінансування побудови місць пам'ятей; в контексті подій Другої світової війни меморативна політика часто-густо здійснюється згідно інтересів винятково титульної нації України; центральна влада не перешкоджає вивченню Голокосту, проте держава не фінансує реалізацію таких проектів [4, с. 97].

Інші реалії спостерігаємо в Польщі. Попри неоднозначність ставлення частини її титульної нації до євреїв, відвертіше – наявність певної упередженості перших щодо других, «польська громадянська пам'ять, – словами Я. Мілевського, – це не уніфікована пам'ять тих, хто проживає в Польщі, – поляків, білорусів, українців, литовців чи євреїв, а взаємне розуміння цих різних пам'ятей» [8]. Наведені вище компоненти політики пам'яті Республіки Польща останніх десятиліть дозволяють, на наш погляд, погодитися з таким її трактуванням.

З'ясування місця Голокосту в тих політиках пам'яті, котрі реалізуються Україною й Польщею, спонукає констатувати як певну схожість, так і суттєві відмінності. Щодо першої – приблизно одночасний по-

чаток неупередженого вивчення геноциду євреїв на теренах двох держав; використання Катастрофи як одного із компонентів комеморативних практик, що реалізуються ними. В обох діють інституціо-аналізовані суб'єкти, котрі реалізують політику центральної влади в царині формування спільного трактування минувшини – інститути національної пам'яті.

Водночас їхня діяльність засвідчує, що, на відміну від вітчизняного, ПІНП здійснює таку практику, яка сприяє включенню Голокосту в польську колективну пам'ять. Тим часом на сьогодні його український аналог де-факто відмовився від такої перспективи.

Попри певну тотожність здійснюваних двома державами комеморативних практик – вшанування жертв геноциду 1939–1945 рр. у Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту – Польща реалізовувала той комплекс заходів, які суттєво відрізняють її політику пам'яті від української. З-поміж іншого – це зведення в містах, де відбулися повстання євреїв у гетто, місць пам'яті, топонімічне маркування іменами їх учасників простору міст, використання практики карбування ювілейних монет як засобу увіковічення пам'яті безневинно убієнних у час Голокосту та Праведників народів світу. Держава сприяє появі музеїв, котрі є засобом донесення до громадськості того трактування історії євреїв Польщі, котре можна вважати офіційним, а створені нею інституції (ПІНП) досліджують Голокост не тільки самостійно, а й взаємодіючи із закордонними партнерами та вітчизняними громадськими організаціями.

Відтак маємо підстави стверджувати, що Республіка Польща більш послідовна в реалізації тієї моделі політики пам'яті, що постає як сукупність пам'ятей різних етноконфесійних самостей. Україна ж, попри здійснювані в ній заходи й комеморативні практики, на сьогодні є державою, котра радше декларує такий курс, а не безпосередньо реалізовує його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті / Аляйда Ассман ; пер. з нім. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Братачкін А. Еврейское наследие из белорусской и польской перспективы / Аляксей Братачкін. – Режим доступу: <http://palityka.org/2013/06/evrejskoe-nasledie-iz-belarusskoj-i-polskoj-perspektivy/>

3. В Польше увековечили память спасителей евреев. – Режим доступу: http://smizone.info/21768V_Polsche_uvekovechili_pamyat_spasiteley_evreev.html
4. Гон М. Пам'ять про Голокост: суб'єкти формування та функціонування в Україні / Максим Гон // Сучасні дискусії про Другу світову війну : Збірник наукових статей та виступів українських і зарубіжних істориків. – Львів : ЗУКЦ, 2012. – С. 95–100.
5. Етнонаціональна структура українського суспільства. Довідник / Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю., Чернова К. О. – К. : Наукова думка, 2004. – 342 с.
6. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пол Коннертон / Пер. з англ. С. Шліпченко. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 184 с.
7. Коршук Р. М. Етнополітологія. Навчальний посібник / Р. М. Коршук. – К. : Алерта, 2011. – 200 с.
8. Милевский Я. Е. Польская память о Второй мировой войне: национальная или гражданская? (на примере Подляское воеводство) / Ян Ежи Милевский. – Режим доступу: <http://db-beeatch.livejournal.com/118618.html>
9. Мінк Ж. Європа та її болісні минувшини / Ж. Мінк, Л. Неймайєр у співпраці з П. Боннаром / Пер. з фр. Є. Марічева. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 272 с.
10. Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні. – Б.м., б.р. – 15 с.
11. Подольський А. Дослідження з історії Голокосту в сучасній українській історіографії: нові підходи // Катастрофа і опір українського єврейства: Нариси з історії Голокосту і Опору в Україні – К., 1999. С. 26–38.
12. Подольський А. Українське суспільство і пам'ять о Холокосте: попытка аналізу некоторых аспектов / Анатолий Подольский. – Режим доступу: <http://library.eajc.org/page70/news13510>
13. Подольський А. Українське суспільство і пам'ять про Голокост: спроба аналізу деяких аспектів / Анатолий Подольський // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – 2009. - № 1 (5). – С. 47–59.
14. Портнов А. Институт национальной памяти в Польше и не только. Информация к размышлению. – Режим доступу: <http://net.abimperio.net/node/195>
15. Правительственный Институт национальной памяти. – Режим доступу: <http://izvestia.ru/news/269253>
16. Салата О. Голокост в історичній пам'яті українського народу / Оксана Салата // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Історична пам'ять про війну та Голокост», Київ, 28–30 вересня 2012 р. : Статті та повідомлення. – Дніпропетровськ : Центр «Ткума», 2013. – С. 155–161.
17. Синяева-Панковска Н. Интервью с программным директором Музея истории евреев Польши / Наталия Синяева-Панковска. – Режим доступу: <http://www.urokiistorii.ru/memory/place/51917>

18. Тейзе Е. Холокост на Украине: сначала убили людей, а потом – и память о них / Евгений Тейзе, Ксения Польская. – Режим доступа: <http://www.kby.kiev.ua/komitet/ru/polemics/art00064.html>
19. У Львові з'явилась вулиця о. Омеляна Ковча. – Режим доступа: <http://www.credo-ua.org/2012/05/63750>
20. Химка І.-П. Рецепція Голокосту в посткомуністичній Україні / Іван-Павло Химка // Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис. – 2014, 6 січня. – Режим доступа: <http://uamoderna.com/md/223-223>
21. Чому Польщі вдалося? Люстрація і загальна декомунізація як економічні чинники (Частина 2). – Режим доступа: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/44154/Chomu_Polshhi_vdalosa_Lustracija_i_zagalna_dekomunizacija?a_srt=0
22. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт / Барбара Шацька. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 248 с.
23. Ян Карски – человек, который хотел остановить Холокост. – Режим доступа: http://irkutsk.mfa.gov.pl/ru/news/jan_karski
24. Bartoszewski W. Polacy – Żydzi – wojna – okupacja / Władysław Bartoszewski // Polacy – Żydzi. 1939–1945. Wybór źródeł. Opracowanie – Andrzej Krzysztof Kunert. Przedmowa Władysława Bartoszewskiego. – Warszawa, 2001. – S. 5–14.
25. Ziębińska-Witek A. Przedstawienia Holocaustu w muzeach. Próba porównania / Anna Ziębińska-Witek // Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia Polski i jej sąsiadów; pod redakcją Sławomira M. Nowinowskiego, Jana Pomorskiego i Rafała Stobieckiego. – Łódź, 2008. – S. 157–174.
26. Zgliczyński S. Antysemityzm po polsku. – Warszawa : Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, 2008. – 141 s.
27. Zgliczyński S. Jak Polacy Niemcom Żydów morodować pomagali / Stefan Zgliczyński. – Warszawa : Wydawnictwo Czarna Owca, 2013. – 271 s.

Gon M., Ivchuk N. Ukrainian and Polish memory politics concerning the Holocaust victims: features of realization.

This article examines the use of Holocaust in the memory politics of Ukraine and Poland. In particular, the article deals with the commemorative practice, the Jewish Genocide problem study by the two countries Institutes of National Remembrance, the construction of memories places, the museums of Jew history and the Holocaust creation in particular, and also the memory of the last in the city place-marking space is compared. According to the authors, Poland is more consistent in the implementation of that memory politics model that is presented as a collection of different nations memories, what is confirmed by the significant inclusion of the Holocaust in it.

Key words: Ukraine, Poland, Memory Politics, the Holocaust, the Jew Genocide.

Hon M., Ivczyk N. Polityka pamięci w Polsce i na Ukrainie w sprawie ofiar Holocaustu: osobliwości realizacji

W artykule przeanalizowano problem wykorzystania Holocaustu w polityce pamięci Ukrainy i Polski. Zwłaszcza, wyświetlono praktyki komemoracyjne, problem badania zagłady Żydów przez Instytuty Pamięci Narodowej obu państw, pytanie stworzenia przez nich miejsc pamięci, stworzenia muzeów Historii Żydów oraz Holocaustu, również porównywano wykorzystanie pamięci o nim w toponimii przestrzeni miast. Według autorów, Rzeczpospolita Polska jest bardziej konsekwentna w realizacji tego modelu polityki pamięci, który jest całością pamięci różnych narodów oraz potwierdza się odzwierciedleniem w niej Holocaustu.

Słowa kluczowe: Ukraina, Polska, polityka pamięci, Holocaust, ludobójstwo, Żydzi.